

פרשת וזקת התורה התשפ"ד

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. במדבר פרק כ פסוק א - יג (פרשת חקת)

(א) ויבאו בני־ישראל פל־העדה מדבר־צן בתדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: (ב) ולא־היה מים לעדה ויקהלו על־משה ועל־אהרן: (ג) וירב העם עם־משה ויאמרו לאמר ולו גנענו בגנע אחינו לפני ה': (ד) ולמה הבאתם את־קהל ה' אל־המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו: (ה) ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל־המקום הרע הזה לאו מקום זרע ותאגה ונפל ורמון ומים אין לשמות: (ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל־פתח אהל מועד ויפלו על־פניהם ויקרא כבוד־ה' אליהם: פ (ז) וינדבר ה' אל־משה לאמר: (ח) קח את־המטה וקהל את־העדה אפה ואהרן אחיך ודברתם אל־הסלע לעיניכם ונתן מימיו והוצאת לך מים מן־הסלע והשקית את־העדה ואת־בעי־הם: (ט) ויקח משה את־המטה מלפני ה' כאשר צוהו: (י) ויקהלו משה ואהרן את־הקהל אל־פני הסלע ויאמר להם שמעו־נא המרים המן־הסלע הזה נוציא לכם מים: (יא) וירם משה את־ידו ויהי את־הסלע פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעי־הם: ס (יב) ויאמר ה' אל־משה ואל־אהרן יען לא־האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את־הקהל הזה אל־הארץ אשר־נתתי להם: (יג) הטה מי מריבה אשר־רבו בני־ישראל את־ה' ויקדש בם: ס

2. במדבר פרק יג פסוק כג - כז (פרשת שלח)

(כג) ויבאו עד־גחל אשכל ויכתרו משם זמורה ואשכול ענבים ומוט בשנים ומן־הרמנים ומן־התאנים: (כד) למקום ההוא קרא גחל אשכול על אדות האשכול אשר־כתרו משם בני ישראל: (כה) וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: (כו) וילכו ויבאו אל־משה ואל־אהרן ואל־כל־עדת בני־ישראל אל־מדבר פארן קדשה וישבו אתם דבר ואת־פל־העדה ויראום את־פרי הארץ: (כז) ויספרו־לו ויאמרו פֶּאֶנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתֵּנוּ וגם זבת חלב ודבש הוא וזה־פריה:

3. במדבר פרק כ (פרשת חקת)

(יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל־מלך אדום פה אמר אחיך ישראל אתה ילעת את כל־התלאה אשר מצאתנו: (טו) ויךדו אבותינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים ויגרעו לנו מצרים ולאבותינו: (טז) ונצעק אליה' וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: (יז) נעברה־נא בארצה לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר גרף המלך גלף לא נטה ימין ושמאלו עד אשר־נעבר גבולך: (יח) ויאמר אליו אדום לא מעבר בי פון־בחרב אצא לקראתך: (יט) ויאמרו אליו בני־ישראל במסלה נעלה ואם־מימיה נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק אינך דבר ברגלי אעברה: (כ) ויאמר לא מעבר ויצא אדום לקראתו בעם כבד ובנד חזקה: (כא) וימאנו אדום נתן את־ישראל עבר בגבלו ונט ישראל מעליו: פ (כב) ויסעו מקדש ויבאו בני־ישראל פל־העדה הר הקר: (כג) ויאמר ה' אל־משה ואל־אהרן בחר החר על־גבול ארץ־אדום לאמר: (כד) יאסף אהרן אל־עמיו כי לא יבא אל־הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר־מרייתם את־פי למי מריבה:

4. העמק דבר במדבר פרק כ פסוק כד (פרשת חקת)

על אשר מרייתם את פי וגו'. במשה כתיב בפרשת פינחס כאשר מרייתם את פי במי מריבה להקדישני במים לעיניהם, וכאן באהרן כתיב סתם על אשר מרייתם, היינו משום דמשה נצטוו לעשות אחד משני אופנים, או לעשות נס על ידי המטה או ודברתם אל הסלע בתורה ותפלה, ועשה משה דרך הראשון, נמצא שלא עבר על הצווי לגמרי, אלא שחזל לבור הדרך הטוב שהיה בזה להקדישני במים לעיניהם כמבואר במקומו, אבל אהרן לא היה משתתף בעסק המטה כלל, מה שאין כן אם באו בתפלה היה המצוה על שניהם כמו שאמר ה' ודברתם אל הסלע, ואם כן חזל אהרן מלעשות דבר ה' אליו לגמרי:

5. רבינו בחיי במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

ולו גנענו בגנע אחינו. במיתת אחינו, הם דור המדבר שמתו.

6. במדבר פרק יז פסוק כז - כח (פרשת קרח)

(כז) וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גִּנְעֵנוּ אֲבָדְנוּ פָלְנוּ אֲבָדְנוּ: (כח) כָּל הַקְּרָבוֹ הַקְּרָב אֶל־מִשְׁכַּן ה' יָמוּת הָעָם תִּמְנֹו לְגֹעַ:

7. רש"י במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

וְלוֹ גִנְעֵנוּ - הַלֹּאֵי שְׁגֹעֵנוּ: בְּגֹעַ אַחֲינוּ - בְּמִיתַת אַחֲינוּ בְּדָבָר, לְמַד שְׁמִיתַת צָמָא מְגַנָּה מִמֶּנָּה: בְּגֹעַ - שֵׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ בְּמִיתַת אַחֲינוּ, וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁוֹ כְּשִׁמְתוֹ אַחֲינוּ, שְׂאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְנִקְדָּ בְּגֹעַ:

8. תולדות יצחק במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

R. Yitzhak ben R. Yosef Caro was born in Toledo in 1458 -1535 he adopted and raised his nephew Rabbi Yosef Karo 1488-1575

וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה, בָּא לְסַפֵּר בְּגִבוֹת הָעָם שֶׁדָּרַךְ הוּא מִי שְׂיֵשׁ לוֹ תְּבִיעָה עִם אָבֶל, אֵינוֹ תוֹבְעוֹ עַד שְׂיֵעֲבֹר אָבֵלוֹ וַיִּמֵּי בְּכִיתוֹ, וְאֵלוֹ וְתַמַּת שֵׁם מְרִיבִים וְתַקְבֵּר שֵׁם וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה. וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ גִּנְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנוּ לְפָנֵי יי', נִרְאָה שֶׁהַמְּרִיבָה עֲצָמָה הָיְתָה וְלוֹ גִּנְעֵנוּ, כִּי לְמָה צָוָה לְאַהֲרֹן בְּעִנְיָן קִרַח [לְעֵיל יז יא] קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ וְשִׁים קִטְרֹת וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שְׂיִוְתֵר טוֹב לָמוֹת בְּמַגְפָּה אוֹ מִיְתָה פְתָאוֹם מְלָמוֹת בְּצָמָא, וְלָכֵן אָמַר מֹשֶׁה אִם אַתֶּם תְּבוֹאוּ לִידֵי פֶעֶם אַחֲרָת, אֲנִי אֲנִיחַ לָכֶם שְׂתָמוֹתוֹ וְלֹא אֲבַקֵּשׁ מֵעֲצָמֵי הַצֵּלָה לָכֶם. וְלָכֵן בְּעִנְיָן הַנַּחֲשִׁים הַשְּׂרָפִים לֹא הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם מֵעֲצָמוֹ, שֵׁם כָּל כֵּךְ חִפְץ יֵשׁ לָהֶם לָמוֹת יָמוֹת מִיְתָה מִשׁוֹנָה, וְכֵן אָמַר [לְהֵלֵךְ כֹּא ז] וַיִּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי דִבְרַנוּ בִּי' וּבַךְ הִתְפַּלֵּל אֵל יי', וְאֵז [שֵׁם] וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֵל יי' בְּעַד הָעָם, וְלֹא עוֹד אֵלֶּא תְּפַלְתֶּם לֹא קָבַל לְגַמְרֵי, שֶׁהֵם אָמְרוּ הִתְפַּלֵּל אֵל יי' וַיִּסַּר מֵעֲלִינוֹ אֶת הַנַּחֲשׁ, וְהַקְּב"ה לֹא הִסִּיר מֵהֶם הַנַּחֲשׁ שֶׁלְעוֹלָם הָיוּ נוֹשְׁכִים, אֵלֶּא [שֵׁם ח] וְהָיָה כָּל הַנְּשׁוֹךְ וְרָאָה אוֹתוֹ וְחִי, וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר [שֵׁם ט] וְהָיָה אִם נִשְׁךְ הַנַּחֲשׁ אֶת אִישׁ וְהִבִּיט אֶל נַחֲשׁ הַנַּחֲשֵׁת וְחִי, שֶׁזֶה הַלְּשׁוֹן מוֹרָה עֲתִיד אִם הָיָה נוֹשֵׁךְ מִכָּאֵן וְאֵילָךְ, וְלִזֶּה לֹא אָמַר וְהַנְּשׁוֹכִים הִבִּיטוּ אֶל הַנַּחֲשׁ וְחִי, וְלֹא עוֹד אֵלֶּא בְּעוֹד שֶׁנִּתְעַכֵּב מֹשֶׁה בְּעִשׂוֹתוֹ הַנַּחֲשׁ, הָיוּ הַנַּחֲשִׁים נוֹשְׁכִים וְהָיוּ מֵתִים, בְּאוֹפֵן שֶׁהַנְּשׁוֹךְ יֵלֵךְ לְבַקֵּשׁ לְרוֹפֵא וְלֹא שֶׁהַרוֹפֵא יִבְקֵשׁ לְחוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בְּאָמְרוֹ [לְעֵיל יז יא] קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ. וְאוֹכֵל עוֹד לְפָרֵשׁ, שְׂמָה שֶׁאָמַר וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה, הֵם עָרְב רַב וְלִפִּי שְׂהִיָּה לָהֶם צָמָאוֹן גְּדוֹל וְלִבְנִיָּהֶם וְלִטְפָּם, לְזֶה אָמַר וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה, וְלוֹ גִּנְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנוּ הֵם הַמְּצָרִיִּים עֲצָמָם שֶׁטְּבָעוּ בָּיָם סוּף, וְאָמְרוּ עֲתָה אָנוּ מֵתִים בְּצָמָא, הַלֹּאֵי הָיְנוּ מֵתִים בְּשִׁתְּיַת מֵיִם הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁמְתוֹ אַחֲנוּ הַנְּטָבְעִים בָּיָם. וְלִפִּי שְׂיֵאמַר מֹשֶׁה אַתֶּם בְּאֵתֶם מֵעֲצָמָכֶם אֲנִי לֹא אֲמַרְתִּי לָכֶם לְבוֹא, לְזֶה אָמְרוּ אֲמַת הוּא אָבֶל לְמָה הִבְּאַתֶּם אֶת קֶהֶל יי' שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִמְשָׁף לָנוּ רַעַה מִזֶּה לָמוֹת אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ, שְׂאֵם לֹא הָיְתָם מְבִיאִין אוֹתָם לֹא הָיְינוּ בָּאִים אֲנַחְנוּ, וְלְזֶה אָמְרוּ וְלְמָה הַעֲלִיתָנוּ מִמְּצָרִים שֶׁבָּמָה שֶׁהִבְּאַתֶּם אֶת קֶהֶל יי' כְּאֵלוֹ הַעֲלִיתָנוּ מִמְּצָרִים, וְלְזֶה לֹא אָמַר לְמָה הַעֲלִיתָם אֶת קֶהֶל יי' אֶל הַמְּקוֹם הַרְעָה הַזֶּה. וְלִזֶּה אָמַר וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר מֵהוּ לֵאמֹר אֵלֶּא שֶׁהַתְּחִילוֹ בְּרַעַה וּבַגְּנוֹת לְפִי שִׂישְׂרָאֵל יִשׁוּבוּ וַיִּתְרַעְמוּ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב [לְעֵיל יא ד] וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּוּ תִּאָּנָה, וַיִּשְׁבוּ וַיִּבְּכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר לָמוֹת שֵׁם וְהָיָה רָאוּי לִוְמַר לָמוֹת (כֶּה) [פֶּה] אֵלֶּא כּוֹוֹנְתֶם לִוְמַר שֶׁאֲפִילוֹ שֶׁהַקְּב"ה יִתֵּן לָהֶם מֵיִם עֲתָה, כְּשֶׁנִּכְנַס יוֹתֵר בְּמַדְבַּר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֵׁם נָמוֹת, וְלִזֶּה אָמְרוּ אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ, וְאֵם הֵם מֵתִים מֵה תוֹעֵלַת יִבִּיאוּ לָהֶם בְּהַמּוֹתֵיהֶם, אֵלֶּא לְפִי שֶׁעָרַב רַב אֵין הַפֶּרֶשׁ בִּינֵיהֶם לְחַמּוֹרֵיהֶם שֶׁהָיוּ מִיִּנִים וְאֵין מֵאִמִּינִים בִּי', לְזֶה אָמְרוּ אֲנַחְנוּ מֵאִמִּינִים בִּי' כְּמוֹ בְּעִירָנוּ, שֶׁבְּהַכְּנַס יוֹתֵר בְּמַדְבַּר נָמוֹת בְּרַעַב וּבְצָמָא וּבְעִירוֹם וּבְחוֹסֵר כָּל, וְלֹא יוֹכֵל לְתַת לָנוּ תְּאוֹתֵינוּ.

9. כלי יקר במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

ומה שאמרו וְלוֹ גִּנְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנוּ, לֹא עַל מִיתַת הַצָּמָא אָמְרוּ כֵּן דָּאֵם כֵּן לְמָה סִימּוֹ דְּבִרְיָהֶם וּמִיִּם אֵין לְשִׁתוֹת, אֵלֶּא שֶׁרָאֵשׁ דְּבִרְיָהֶם תְּלוּנָה אַחֲרַת וּגְדוּלָה הָיָה כִּי נִגְזַר עֲלֵיהֶם בְּמַדְבַּר הַזֶּה יִתְמוּ וְשֵׁם יָמוֹתוֹ וְדִרְשׁוּ חוֹ"ל (סְנֵהֲדִין קי"ב) וְשֵׁם יָמוֹתוֹ לְעוֹלָם הַבָּא כִּי מֵתִי מְדַבֵּר אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ כֵּאֵן לָמוֹת שֵׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ אֲנַחְנוּ שׁוֹה לְבְעִירָנוּ כְּמוֹ שֶׁרוּחַ הַבְּהֵמָה יוֹרֵדַת לְמִטָּה כֵּךְ רוּחֵנוּ. וְאוֹסִיף אֲנִי לְקַח טוֹב שֶׁעַל כֵּן הִקְדִּימוּ לִוְמַר וְלוֹ גִּנְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנוּ לְפָנֵי ה', דוּמָה לְאַחֲנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁמְתוֹ קוֹדֵם גּוֹזֵרַת וְשֵׁם

ימותו לעולם הבא כי אז היינו שוים לאחינו בחלק העולם הבא, ולמה הבאתם וגו' למות שם אנחנו שוה לבעירנו כי הוא הפך בגוע אחינו אלא כמיתת בעירנו. ובזה מיושב מה שהזכירו תחילה לשון גויעה ואחר כך לשון מיתה, כי גויעה נאמרה בצדיקים (בבא בתרא טז ב) ומיתה שייכא אף בפחותים, וזה מופת שעל גויעת הצדיקים שיש להם חלק לעולם הבא אמרו כן וכשאמרו למות שם אנחנו ובעירנו אמרו הכמות נבל ימותו כשאר בהמה, וזה פירוש יקר:

10. פנים יפות במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

(ג) וְלוֹ גִנְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנֵנוּ. מלשון זה משמע שהם דברי אותן שהיו פחותין מבני עשרים בגזירת המרגלים, מדאמרו לשון אחינו ואותן הנולדים במדבר היה להם לומר במות אבותינו, וכן מלשון למה העליתנו ממצרים לפי פשוטו הטעם שאמרו אף אם היה הגזירה אפילו על פחות מבן עשרים היה להם למות במיתה אחינו ולא במיתה צמאון החמורה מזה, ויותר נראה משום דכתיב ויבוא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אוהל מועד, ואמרו במדרש שראה משה מדרך הליכתן שאינו דרך כבוד אלא דרך מחלוקת והלכו מפניהם אל אוהל מועד, והנולדים במדבר כולם היו ערלים ולא היו יכולים ליכנס אל אוהל מועד, ... גם י"ל לפי מ"ש לעיל דעונש שנסתלק הבאר היה בשביל שלא נתעסקו בקבורת מרים, וכבר כתבנו לעיל בטעם שלא נתעסקו משום שהיו סבורים שיעשו פסח אבל אותן שנולדו במדבר לא היה להם טענה לריב עם משה כיון שהעונש הוא בשבילם:

11. רש"ר הירש במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

וְלוֹ גִנְעֵנוּ וגו'. "גויעה" היא מוות טבעי בלא ייסורים (ראה פי' בראשית ו, יז). כל מתי המדבר, שנגזר עליהם שלא יבואו אל הארץ, מתו ב"גויעה". כולם מתו "לפני ה'" וההשגחה האלוהית לא עזבה אותם עד לנשימתם האחרונה. מותם בא על פי החוק הטבעי של תמותת האדם ולא נגרם על ידי אסון מיוחד - ואילו אנחנו נמות בצמא!

12. העמק דבר במדבר פרק כ פסוק ג (פרשת חקת)

(ג) וְלוֹ גִנְעֵנוּ. דצמאון שורף את רוח החיוני בפנימית הגוף, על כן אמרו שטוב היה שיהיו נשרפים בשריפת הגוף ונעשים אפר לפני ה', כמו הר"ן איש וכמש"כ בפרשת קרח:

13. במדבר פרק כא פסוק י - כה (פרשת חקת)

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת: (יא) וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵינֵי הָעֲבָרִים בְּמִדְבַר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: (יב) מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרְד: (יג) מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַר הַיַּצְא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי: (יד) עַל־כֵּן יֹאמְרוּ בְּסִפְרוֹ מִלְחָמַת ה' אֶת־נֶהָב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן: (טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב: (טז) וּמִשָּׁם בְּאֶרֶץ הַיַּרְדֵּן הָאֲשֶׁר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה אֲסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְנַהֵל לָהֶם מַיִם: ס (יז) אִזְ יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֶיךָ בְּאֶרֶץ עֲנוּ־לָהּ: (יח) בְּאֶרֶץ חֲפְרוֹהַ שָׂרִים פְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחְתָּק בְּמִשְׁעָנְתָם וּמִמִּדְבַר מִתְנַהֵל: (יט) וּמִמִּתְנַהֵל נַחְלִיָּאֵל וּמִנַּחְלִיָּאֵל בְּמֹת: (כ) וּמִבְּמֹת הַגִּיָּא אֲשֶׁר בְּשִׁזְהָ מוֹאָב רֹאשׁ הַפְּסִגָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיַּרְדֵּן: פ (כא) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאָכִים אֶל־סִיתָן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: (כב) אֲעַבְרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נָטָה בְּשִׁזְהָ וּבְכָרְם לֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֶרֶץ בְּדָרָה הַמְּלָךְ גְּלוּדָה עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֶר גְּבֻלְךָ: (כג) וְלֹא־נָתַן סִיתָן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגְבֻלוֹ וַיֹּאסֹף סִיתָן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאָת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֵא יְהֻצָה וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: (כד) וַיִּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֲרָב וַיִּירָשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנוֹן עַד־יַבֵּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: (כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָיָה:

14. רש"י במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

ומשם בארה - משם בא האשד אל הבאר. כיצד, אמר הקדוש ברוך הוא מי מודיע לבני הנסים הללו. המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו. לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומולכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה:

15. בכור שור במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

ומשם בארה. ומאותם הנחלים ומנביעתם היתה הבאר נובעת שיצאה מן הסלע.

16. דעת זקנים מבעלי התוספות במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת) ומשם בארה. ומאותן נחלים ומנסיעתם היתה הבאר נובעת שיוצאה מן הסלע:

17. חזקוני במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

ומשם מגבול מואב פושטת אזהרת האיסור שהלכה עד בארה שהוא קדש של אדום ששם נתן להם הבאר.

18. ר' חיים פלטיאל במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

(טז) ומשם בארה. תימ' דמשמע דנסעו משם בארה ובארה היינו קדש וא"כ אז חזרו לאחוריהם, וי"ל כדפי' רש"י דהאי משם בארה לא קאי אמסעות רק אואשד הנחלים.

19. רא"ש במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

ומשם בארה. וכי משם היתה והלא מתחלת מ' שנה היה להם אלא שירדה לפרסם להם את הנסים והיו ישראל עומדים על הנחלים ואומרים לה עלי באר ענו לה ואמרו שירה עליו שנא' אז ישיר ישראל ומפני מה לא נזכר משה שם מפני שנענש על המים ואין אדם מקלס לאספליטור שלו ולמה לא נזכר שמו של הקדוש ברוך הוא לפי שלא נזכר שמו של משה:

20. רמב"ן במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

וטעם ומשם בארה - יחזור למעלה (פסוק יד), לומר כי חנו מעבר ארנון ומשם נסעו והקיפו בארה, כי לא נכנסו בארנון וממנו והלאה כי הוא גבול מואב הנשאר. וקורא בכאן שם המקום על שם הנס, ואין שמו כן במסעים:

21. ספורנו במדבר פרק כא פסוק טז (פרשת חקת)

ומשם בארה. ומשם היה נוטה אותו המשפך של נחלים אל מקום הבאר אשר אמר ה' אל משה אסוף את העם ונמצא שמקום אותו הבאר שהיה שם לבאר עמוק בלתי עולה היה שפל הרבה יותר מן אותו המקום שהיו שם ישראל בעת השירה ובהיות שאותו הבאר עלה עמם אל עבר ארנון הגבוה אשר משם היו הנחלים נשפכים למטה ראו שהאל יתברך נתן כח באותם המים לעלות ובכך התחילו שירתם ואמרו עלי באר. אמנם מה שספרו ז"ל (ברכות פרק הרואה) ממלחמת האמוריים אז נראה שנרמז באמרו ספר מלחמות ה' ולא באר הכתוב פרטי הנסים מפני כבודם של משה ושל אהרן כי אמנם לא הוצרכו כי אם להראות לישראל מה שהיה ראוי שיודיעו משה ואהרן אם היתה פעולתם במצות האל יתברך בשלמות וזה שידעו שאותם המים שהוציא מן הסלע לא היו מים טבעיים נמשכים בפלא מאיזה מעין או נהר אבל היו בלתי טבעיים שנהפך הסלע לאגם מים ברצון בוראו באופן שלא היה בהם טבע שאר המים שתנועתם נוטה אל המרכז ולכן עלו עמם אל מקום גבוה ממקום מקורם וכל שכן בהעלותם איברי המתים בתנועתם כמו שספרו ז"ל ולזה לא התערב משה רבינו בזאת השירה שהיה ענינה לבאר מה שחסר בפעולתו מרצון בוראו אשר השלימו הוא יתברך כאמרו ויקדש בם שהראה ענין אותם המים שהיה בהם כח הפכי לטבע שאר המים כמו שהתבאר:

22. ספורנו במדבר פרק כ (פרשת חקת)

(ג) וירב העם עם משה. הנה המריבה עם משה היתה באמרם ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה. אמנם היתה גם על האל יתברך כאשר העיד באמרו אֲשֶׁר־רָבוּ בְּגִי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָ' וזה היה באמרם ולמה העליתנו ממצרים: (יג) ויקדש בם. באותם המים עצמם נקדש אחר כך בענין נחל ארנון שהראה אז לישראל שאותם המים היו בלתי טבעיים כמו שהורו אז בשירתם באמרם ומנחליאל במות (להלן כא, יט) שהיו המים עולים יותר ממקום מקורם על הפך הראוי למים הטבעיים:

23. דברים פרק לב פסוק מט - נא (פרשת האזינו)

(מט) עֲלֵה אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הֲרֹג־נָבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִזְבֵּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרֵאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחְזָה: (נ) וּמַת בְּהַר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה לְשִׁמְהָ וְהֶאֱסַף אֶל־עַמִּיד בְּאֶשְׁר־מַת אֶהְרֵן אֶחִיד בְּהַר הַקָּדֵשׁ וַיֶּאֱסַף אֶל־עַמִּיו: (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי־מְרִיבַת קִדְשׁ מִדְּבַר־צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: